

LAWQ
CLASSICS

RACHMANINOFF
/ SHOSTAKOVICH

CELLO SONATAS

AUDUN SANDVIK – CELLO
SVEINUNG BJELLAND – PIANO

RAKHMANINOV
/ SJOSTAKOVITSJ

CELLO SONATER

Vårt naboland Russland fortoner seg for en nordmann like forlokkende som fremmedartet. Jo nærmere landegrensen vi kommer, desto mer tradisjonsrik og naturlig er forståelsen og samhandelen mellom våre to folk. Vi har aldri ført krig mot hverandre. Allerede fra 800-tallet hadde skandinaver og russere nær kontakt, som vi kjenner både fra sagene, arkeologien og fra nedtegnelser etter russisk-ortodokse munk. Vikingene kom i båt langs de brede, russiske elvene på sin vei ut i den store verden. På 1000-tallet hadde nordiske konger, høvdinger og soldater daglig omgang med fyrster i det blomstrende Rus-riket, både i Kiev og ved Rakhmaninovs senere fødested Novgorod (som det skandinaviske stedsnavnet «Ny-gård» heter på russisk). Slavisk språk kan fortone seg uforståelig, men bærer i seg mange spor av norrønt tungemål. Kanskje er vi vel så gåtefulle for hverandre nå, i den såkalte globaliseringens tid, enn våre to samfunn var for hverandre i vikingtiden?

Vi vet at våre sjøfarende forfedre dyrket en sterk sangtradisjon. Og den russiske sangen, ikke minst i kirkerommet, er et verdenskjent adelsmerke for landets rike kultur. Begge komponistene som fremføres på denne CD-en, hadde forkjærlighet for den menneskelige stemme. Sergej Rakhmaninov (1873–1943) skrev i tsartiden store, sakrale korverker

og mer enn 70 sanger. Dmitrij Sjostakovitsj (1906–1975) levde i en tid da kirken var fordrevet av sovjetmyndighetene. Han komponerte operaer med politisk (ofte dristig satirisk), nasjonalhistorisk og patriotisk budskap, så vel som korverker og romanser. I begge disse tonekunstnernes samtid levde russerne – som i dag – med vissheten om at det kunne være farlig, ja fatalt, å bruke nettopp sin stemme. Sangen fikk derved enda sterkere symbolkraft.

Begge ble sterkt berørt av sin harde politiske samtid, både i hverdagen og når det inntraff spesielt dramatiske begivenheter: to verdenskriger og tsarrikets fall under den gjennomgripende revolusjonen i 1917. De erfarte sykdom, sult, dødsfall og deportasjoner på omtrent alle kanter, og en politisk kontroll og kritikk som direkte påvirket deres kunstneriske virke, skjebne – og stemme.

Mange fremhever nettopp celloen som et av de instrumenter som best kan gjengi menneskets stemme. Det er fristende å tillate seg den tanke at både Rakhmaninov og Sjostakovitsj hadde celloens uslåelige uttrykksregister som motivasjon da de skrev hver sin mektige sonate – vel å merke med klaveret som en høyst jevnbyrdig makker. Begge hørte til sin generasjons ypperste klavervirtuoser og kjente sitt instrument helt inn til klangbunnen.

Sjostakovitsj' cellosonate (opus 40) er hans første instrumentalsonate. Rakhmaninovs (opus 19) er til gjengjeld den siste han skrev i denne sjangeren, ja – hans siste kammermusikkverk overhodet. Sonaten kom i skyggen av hans store suksess med klaverkonsert nummer 2, som ble fremført bare en måned tidligere. Vi finner mange musikalske likheter mellom de to verkene. Etter denne gylne perioden viet Rakhmaninov seg til ren klavermusikk, og til større verker for kor eller orkester.

Begge komponistene vakte oppsikt og beundring i svært ung alder. De var sensasjonelt begavede og fikk i tur og orden hver sin oppsiktsvekkende karriere som solist. Samtidig utviklet begge seg til å bli førsteklasses dirigenter og komponister. I Rakhmaninovs tilfelle skapte allsidigheten personlig tvil og usikkerhet. Han ønsket seg en mer avgrenset identitet som musiker. Men i 1901 var det en selvfølge at han selv urfremførte sonaten, som han hadde forsynt med en krevende klaverstemme. Det skjedde i samspill med Anatolij Brandukov, en av datidens store cellister, og også en av Rakhmaninovs nærmeste venner. Han var forlover da komponisten i 1902 – året etter premieren – giftet seg med sin kusine Natalja, også hun en begavet pianist. (På grunn av sitt nære slektskap måtte de forelskede få tsarens tillatelse til å vies.)

Også Dmitrij Sjostakovitsj briljerte selv ved klaveret da hans sonate opus 40 ble urfremført, sent i 1934. Cellisten var den anerkjente Viktor Kubatskij. Han hadde bakgrunn som solocellist (og tidvis dirigent) ved Bolsjoj-teatret, og som medlem av en ledende strykekvartett. I likhet med Audun Sandvik og Sveinung Bjelland optrådte duoen stadig med et rikholdig repertoar for cello og klaver. I tillegg til den rykende ferske d-moll-sonaten bestod det nettopp av forgjengeren Rakhmaninovs verk – og selvsagt av Edvard Griegs umiskjennelig norske cellosonate, opus 36 i a-moll, skrevet i 1882. Den norske «nasjonal-komponisten» inspirerte begge russerne som presenteres her på CD-en. Og vi kan fullføre den edle musikalske kretsen ved å påpeke at cellist Sandvik, akkurat som Grieg, kommer fra sjøfartsbyen Bergen.

Mens februarrevolusjonen i 1917 brøt løs i St. Petersburg, spilte Rakhmaninov konsert for krigsskadede soldater i Moskva. Han hadde forståelse for en del av de revolusjonæres krav. Men han var født inn i en adelig slekt. Etter oktoberrevolusjonen samme år ble det umulig å forbli i et hjemland som raskt ble forvandlet til det ugjenkjennelige. Lenins tilhengere annekterte komponistens eien- dom. Redningen ble Skandinavia, hvor han ble engasjert til å holde en solo-turné med ti konserter. Like før julaften i 1917 fikk han

utreisettillatelse, og forlot Russland sammen med familien i en åpen slede. Via Helsinki og Stockholm nådde han så København, hvor han øvet og spilte konserter i mange måneder. Deretter besluttet han å emigrere til USA. I Christiania (dagens Oslo) 1. november 1918 steg familien om bord på skipet DS «Bergens-fjord» tilhørende Den Norske Amerikalinje. Etter elleve dager ankom de New York. Her slo de seg ned og dyrket kontakten med det russiske emigrantmiljøet. Nok en gang hadde vannveien ledet reisende til en ny verden med ukjente muligheter.

Rakhmaninov tok siden amerikansk statsborgerskap. Han ble en feiret klavervirtuos i USA og i Vest-Europa, også med cellosonaten på programmet. Sin egen stemme som komponist erkjente han til sin dype sorg at han mistet da han forlot russisk jord. Vissheten om at han aldri kunne vende hjem igjen, fylte hans siste år med tiltagende tungsinn. Han døde i USA i 1943. Musikken hans var bannlyst i Sovjetunionen i mange tiår; både fordi han var aristokrat, og fordi han hadde forlatt hjemlandet.

Cellosonaten står frem som et uslitelig mes-terverk. I likhet med Sjostakovitsj' sonate, har den fire satser. Den snakker gjennom et høyromantisk tonespråk, der Sjostakovitsj skrev sin sonate i en mer (ny)klassisk stil.

Begge komponistene var utpregede historie- fortellere. Instrumentene får både synge og snakke med – og mot – hverandre, ved bruk av de stemmebåndene vi kaller strenger.

1934 var et turbulent år i Sjostakovitsj' privatliv. Han innledet et forhold til en ung student, og hans hustru Nina krevet separasjon. Det var under samlivsbruddet at han i løpet av noen få sommeruker komponerte den mangslungne sonaten. Kanskje ga den et bidrag til å avklare ekteparets sinn? Iallfall fant de sammen igjen året etter, og snart kom en liten datter til verden. Sjostakovitsj ble samtidig utsatt for voldsom aviskritikk, skrevet på ordre fra Stalin selv, som var meget oppbrakt etter å ha sett operaen «Lady Macbeth fra Mzensk». Han anklaget den for å være borgerlig og dekadent, og derved i strid med folkets interesser. Dette ble en av flere hendelser som tvang Sjostakovitsj til å øve offentlig selvkritikk, og til å styre sin komponistgjerning i en annen retning enn han ville ha gjort under et friere regime. Han måtte hele livet balansere sitt tonespråk på en knivsegg, for ikke å bli deportert eller henrettet, slik mange av hans venner og kolleger ble. Det hevdes at han ble spart fordi Stalin var så begeistret for filmmusikken hans, som utgjorde et viktig redskap for myndighetenes propaganda. Som tidlig farløs måtte den unge Sjostakovitsj forsørge familien ved å spille til stumfilmer på

kino. Hans karakteriserende evne forble et kjennetegn ved all hans musikk, også d-moll-sonaten. Til tross for Sjostakovitsj' hardt pressede, og nervøst omskiftelige forhold til styresmaktene, forble han i hjemlandet til sin død. Han er gravlagt på Novodevitsjij-kirkegården, Moskvas mest berømte.

Vi håper at de russiske sonatene - i norsk tapning - kan vise at menneskesjelen er hevet over kultur- og landegrenser. Nå gjenstår bare å lytte. Kanskje fornermer vi tonene fra våre forfedres felles sang? I menneskets hjemland – musikken – deler vi alle samme morsmål.

NORA TAKSDAL

RACHMANINOFF
/ SHOSTAKOVICH

CELLO SONATAS

To a Norwegian, our neighbor Russia seems as alluring as it is alien. The closer to the border we come, the richer in tradition and the more natural are understanding and trade between our two peoples. We have never waged war against each other. From the sagas and archeology, and from notes of Russian Orthodox monks, we know that Scandinavians and Russians had close contact as early as the ninth century. The Vikings came in boats along the Russian rivers on their way out into the wider world. And in the eleventh century, Nordic kings, chieftains and soldiers had daily contact with princes in the prospering kingdom of the Rus, both in Kiev and in what was to become Rachmaninoff's place of birth, the province of Novgorod (as the Scandinavian place name "Ny-gård"/"New-farm" is called in Russian). Slavic languages may seem unintelligible, yet they contain traces of the Norse tongue. Are we perhaps even more enigmatic to each other now in the so-called age of globalisation than were our two societies in Viking times?

We know that our seafaring ancestors cultivated a strong tradition of singing. And Russian singing, especially in a religious context, is a renowned hallmark of the country's rich culture. Both composers featured on this album were partial to the human voice. Sergei Rachmaninoff (1873-1943) wrote large-scale

sacred choral works and more than 70 songs during the tsarist period. Dmitri Shostakovich (1906-1975) lived at a time when Soviet authorities campaigned against religion. He composed operas with political (often boldly satirical), national historical, and patriotic messages, as well as choral works and classical song. Russians living in the times of these composers knew — as they do today — that using their very voices could be dangerous, even fatal. Thus the song was imbued with symbolic power.

Each composer was strongly affected by his difficult political age, in everyday life as well as when especially dramatic events occurred: two world wars and the fall of the tsarist regime during the sweeping revolution of 1917. They experienced illness, hunger, death and deportations practically on all sides, and political control and criticism that directly affected their artistic activity, destiny — and voice.

Many regard the cello as one of the instruments best able to reproduce the human voice. It is tempting to presume that both Rachmaninoff and Shostakovich were motivated by the cello's matchless range of expression when each wrote his powerful sonata — and, mind you, with the piano as wholly equal partner. Each was considered one of the most outstanding piano virtuosos

of his generation and knew his instrument through and through. Shostakovich's cello sonata (opus 40) was his first instrumental sonata. Rachmaninoff's (opus 19), on the other hand, was his last in this genre and his last chamber music work altogether. The sonata was overshadowed by the immense success of his second piano concerto, which had been premiered only one month earlier. We find many musical similarities between the two works. Following this glittering period, Rachmaninoff devoted himself to pure piano music, and to larger works for choir or orchestra.

Both composers attracted attention and admiration at a very young age. They were sensationally gifted, and each in turn pursued an extraordinary career as soloist. At the same time, both developed into first-class conductors and composers. In Rachmaninoff's case, his versatility led to personal doubt and feelings of insecurity. He wished to have a more limited identity as a musician. But in 1901 it went without saying that he would premiere the sonata with its demanding piano part. It was performed together with Anatoly Brandukov, one of the distinguished cellists of his time, and also one of Rachmaninoff's closest friends. He was best man in 1902 — the year after the premiere — when the composer married

his cousin Natalia, a gifted pianist in her own right. (Being closely related, they had to petition the tsar for permission to marry.)

Dmitri Shostakovich also shone as pianist when his sonata opus 40 was premiered in late 1934. The cellist was the highly respected Viktor Kubatsky. He had experience as solo cellist (and from time to time conductor) of the Bolshoi Theatre, and as member of a leading string quartet. Like Audun Sandvik and Sveinung Bjelland, the duo performed a wide-ranging repertoire for cello and piano. In addition to his brand-new D minor sonata, it included works of his predecessor Rachmaninoff — and of course Edvard Grieg's unmistakably Norwegian cello sonata, opus 36 in A minor, written in 1882. The Norwegian "national composer" inspired both of the Russians featured on this CD. And to complete this venerable musical circle, we can point out that cellist Sandvik, like Grieg, comes from the maritime city of Bergen.

While the February Revolution of 1917 was breaking out in Saint Petersburg, Rachmaninoff was in Moscow performing a piano recital for wounded Russian soldiers. He showed understanding for a number of the revolutionaries' demands, but he was born into an aristocratic family. After the October Revolution of the same year, it was not pos-

sible for him to remain in his native country, which was rapidly transformed beyond all recognition. When Lenin's followers seized Rachmaninoff's estate, Scandinavia came to his rescue by arranging a solo concert tour consisting of ten concerts. He received an exit permit just before Christmas Eve and left Russia with his family in an open sleigh. He made his way via Helsinki and Stockholm to Copenhagen, where he rehearsed and performed concerts for many months. Then he decided to emigrate to the USA. On 1 November 1918 in Christiania (today's Oslo), the family boarded the DS "Bergensfjord" belonging to the Norwegian-American Line and arrived eleven days later in New York City. There they settled and established contacts with Russian emigrant circles. Once again a sea route led travellers to a new world with unknown opportunities. Rachmaninoff later took American citizenship. He became a celebrated piano virtuoso in the USA and Western Europe, with a programme that included the cello sonata. To his deep regret, he realized that he lost his voice as composer when he left Russian soil, and he grew more melancholy in his last years, knowing he would never be able to return. He died in the USA in 1943. His music was banned for decades in the Soviet Union, both because he was an aristocrat and because he had left his native land. The cello sonata stands as a lasting masterpiece.

Like Shostakovich's sonata, it has four movements. It speaks through a high romantic tonal language, while Shostakovich wrote his sonata in a more (neo-)classical style. Both composers were distinctive storytellers. They let the instruments both sing and speak with — and against — each other, using the vocal cords we call strings.

1934 was a turbulent year in Shostakovich's private life. He began a relationship with a young student, and his wife Nina asked for a divorce. It was during their separation that he composed the intricate sonata over the course of a few summer weeks. Did it perhaps help to clarify the couple's situation? They were in any case back together the following year, and soon they had a little daughter. Shostakovich was at the same time exposed to fierce criticism in the newspapers, written on orders from Stalin himself, who was outraged after having seen the opera "Lady Macbeth of the Mtsensk District". He charged that it was bourgeois and decadent and thus in conflict with the interests of the people. This was one of several incidents that forced Shostakovich to publicly practise self-criticism, and to steer his work as a composer in a different direction from what he would have done under a freer regime. His entire life he had to balance his tonal language on a knife's edge, so as not to be deported or executed, as were so many

of his friends and colleagues. Some claim he was spared because Stalin was so enthusiastic about his film music, which was an important tool of official propaganda. Having lost his father at an early age, the young Shostakovich had to support the family by playing for silent films at the cinema. His talent for dramatization remained a hallmark of all his music, the D minor sonata included. In spite of a hard-pressed and tensely shifting relationship with the authorities, he remained in his native land until his death. He is buried at Novodevichy Cemetery, Moscow's most famous.

We hope that the Russian sonatas — in Norwegian renderings — can show that the human spirit transcends cultural and national boundaries. All that remains is to listen. Perhaps we may perceive the sounds of our ancestors singing together. In music — humanity's home — we all share the same mother tongue.

NORA TAKSDAL

AUDUN SANDVIK CELLO
SVEINUNG BJELLAND PIANO

De to utøverne er internasjonalt ettertraktet som solister og kammermusikere, og underviser begge ved Norges musikkhøgskole. De har i mange år opptrådt som duo, og lanserer med dette sin første felles CD.

AUDUN SANDVIK fra Bergen er solocellist i Kringkastingsorkestret og i Det Norske Kammerorkester. Han er kunstnerisk leder for Gloppen Musikkfest, og ble nylig utnevnt til professor i cello ved Norges arktiske universitet i Tromsø. Sandvik har diplom fra Indiana University i USA etter studier med professor Janos Starker, og fra Norges musikkhøgskole med professorene Truls Mørk, Aage Kvalbein og Lars Anders Tomter. Han er aktiv og ettertraktet som solist og kammermusiker og har vunnet en rekke priser - som den høythengende «Unge Lindemanpris» i 2013. Han spiller på en cello som ble bygget i Roma i 1695 av Giorgio Tanguingardo.

Den prisbelønte pianisten SVEINUNG BJELLAND fra Stavanger har studert med professor Hans Leygraf ved Mozarteum i Salzburg og ved «Hochschule der Künste» i Berlin, hvor han fikk toppkarakter med utmerkelse. Han ble i 1999 kåret til «Årets unge solist» av Rikskonsertene, og blir beskrevet i internasjonal presse også som en fremragende liederpianist. Han er professor ved Norges musikkhøgskole og Universitetet i Agder. Bjelland har en utstrakt solistkarriere å vise til, både på internasjonale konsertpodier og gjennom tallrike innspillinger. Hans CD med sonater av Scarlatti og Mendelssohn bevitner hans utsøkte stilsans og klangbehandling.

AUDUN SANDVIK CELLO
SVEINUNG BJELLAND PIANO

The two performers, both in frequent demand internationally as soloists and chamber musicians, teach at the Norwegian Academy of Music. They have performed as a duo for many years, and this is their first CD release together.

AUDUN SANDVIK from Bergen is principal cello in the Norwegian Radio Orchestra and the Norwegian Chamber Orchestra. He is artistic director for Gloppen Music Festival and recently was appointed Professor of Cello at the Arctic University of Norway in Tromsø. Sandvik received a degree in music from Indiana University (USA) as a student of Professor Janos Starker, and from the Norwegian Academy of Music, where he studied with Truls Mørk, Aage Kvalbein and Lars Anders Tomter. He is an active and highly sought-after soloist and chamber musician and has won a number of prizes, including the prestigious "Lindeman Prize for Young Musicians" in 2013. He plays a cello built by Giorgio Tangingardo in Rome in 1695.

The award-winning pianist SVEINUNG BJELLAND from Stavanger studied with Professor Hans Leygraf at the University of Music and Dramatic Arts (Mozarteum) in Salzburg and at the Berlin University of the Arts, from which he graduated with highest honors. In 1999 he was the recipient of Concerts Norway's "Young Soloist of the Year" award. In the international press he is described as an outstanding lieder accompanist. He is Professor at the Norwegian Academy of Music and the University of Agder. Bjelland can look back on an extensive career as soloist, on international concert stages as well as on numerous recordings. His album of sonatas of Scarlatti and Mendelssohn is testimony to his exquisite sense of style and sound.

RECORDED IN SOFIENBERG CHURCH, OSLO, 8-10 MARCH 2016
PRODUCER: VEGARD LANDAAS
BALANCE ENGINEER: THOMAS WOLDEN
EDITING: VEGARD LANDAAS
MASTERING: THOMAS WOLDEN
PIANO TECHNICIAN: ERIC SCHANDALL
BOOKLET NOTES: NORA TAKSDAL
ENGLISH TRANSLATION: JIM SKURDALL
BOOKLET EDITOR: HEGE WOLLENG
COVER DESIGN: ANETTE L'ORANGE & BLUNDERBUSS
ARTIST PHOTOS: ANNA JULIA GRANBERG & BLUNDERBUSS
OTHER PHOTOS: PEXELS.COM CC LICENCE

INSTRUMENTS:
CELLO BUILT BY GIORGIO TANGINGARDO, ROME, 1695.
STEINWAY & SONS MODEL D, 1893.

THIS RECORD HAS BEEN MADE POSSIBLE WITH SUPPORT FROM:
FUND FOR PERFORMING ARTISTS

LAWO
CLASSICS

LWC1131
© 2017 LAWØ | © 2017 LAWØ CLASSICS
WWW.LAWØ.NO

SERGEI RACHMANINOFF 1873–1943

CELLO SONATA, OP. 19

1. _____ I. LENTO ♩ 13:56
2. _____ II. ALLEGRO SCHERZANDO ♩ 07:02
3. _____ III. ANDANTE ♩ 05:50
4. _____ IV. ALLEGRO MOSSO ♩ 10:43

DMITRI SHOSTAKOVICH 1906–1975

CELLO SONATA, OP. 40

5. _____ I. ALLEGRO NON TROPPO ♩ 12:58
6. _____ II. ALLEGRO ♩ 03:19
7. _____ III. LARGO ♩ 08:57
8. _____ IV. ALLEGRO ♩ 04:26